

AZ ADATOK ISMERTETÉSE

A magyar statisztika a második hivatalos népszámlálás, 1880 óta gyűjt adatokat a népesség iskolai végzettségéről. 1910 előtt a népszámlálások még csak az ími-olvasni tudást kérdezték, 1910 óta azonban az iskolai végzettség szintjeiről (alap-, közép- és felsőfokú tanulmányok) is tudunk. Az egyes képzettségek jellegéről az iskolarendszer fejlődésével párhuzamosan állnak rendelkezésre adatok: a felsőfokú képzettségek jellegéről 1920 óta, a középfokú képzettségek jellegéről 1941 óta vannak információink.

A mintegy 125 évre visszatekintő népszámlálási adatokból teljes körű képet kapunk a népesség iskolai végzettségében történt változásokról. A hatalmas minőségi változás egyik jellemző példája, hogy míg 1920-ban a 7 éves és idősebb népesség 83 százalékának legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola volt, 14 százaléka azt sem fejezte be, és csupán 1 százaléka rendelkezett felsőfokú végzettséggel, addig napjainkban a népesség 42 százaléka középfokú, 12 százaléka felsőfokú végzettségű. Azok száma, akik az általános iskolát sem fejezik be, elenyésző, a népességben belüli arányuk 2 százalék. E csoportban jelentős az idősek aránya.

A 2005. évi adatok szerint Magyarországon minden kilencedik ember felsőfokú végzettségű, és minden negyedik érettségizett. Minden második embernek van valamilyen középfokú végzettsége (érettségi vagy szakmai oklevél). A felsőoktatásban egyre többen és egyre hosszabb ideig vesznek részt. Jelentősen emelkedett a posztgraduális végzettségűek száma is: 1990-ben még 51 ezer, 2005-ben már 88 ezer főnek volt ilyen szintű végzettsége.

A 7 éves és idősebb népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 1920, 1970–2005

Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	Százalék					
	1920	1970	1980	1990	2001	2005
Általános iskola						
első évfolyamát sem végezte el	13,5	2,4	1,7	2,0	1,7	1,6
8. évfolyamnál alacsonyabb	77,3	51,9	39,3	29,2	18,4	15,4
8. évfolyam	6,1	28,5	29,7	32,0	30,7	29,2
Középfokú iskola						
érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	–	4,8	9,7	13,0	16,7	16,9
érettségivel	1,9	9,4	14,6	16,2	22,7	25,2
Egyetem, főiskola stb. oklevéllel	1,0	3,2	5,1	7,6	9,8	11,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Jelentős változások történtek az iskolázottság vonatkozásában nemek szerint is: míg a 20. század első felében a férfiak iskolai végzettsége hagyományosan jóval magasabb volt a nőknél, addig napjainkban ez a tendencia kiegyenlítődik, illetve lassan megfordul. A 2005. évi mikrocenzus adatai alapján a felsőfokú végzettségű nők aránya azonos a felsőfokú végzettségű férfiakéval, a fiatalabb korosz-

tályokban pedig a felsőfokú végzettségű nők aránya meg is haladja az ugyanilyen korú férfiakét. Az érettségizettek között dominálnak a nők, középfokú szakmai képzést adó végzettséget azonban továbbra is több mint kétszer annyi férfi választ, mint nő.

A népesség iskolázottsága korcsoportok szerint és hosszabb időszakot összehasonlítva nagyon jelentős változást mutat. A fiatalok egyre több időt töltenek az iskolapadban, meghosszabbodott a tanulási, ifjúsági életszakasz. Ennek következtében később állnak munkába, ugyanakkor az idősebb generációknál jóval iskolázottabbak.

A befejezett középfokú végzettséggel rendelkezők főbb jellemzői

A befejezett középfokú végzettségűek aránya 1980–2005 között 18 százalékponttal nőtt, így a 7 éves és idősebb népesség több mint kétötödének (42,1 százalék) középfokú a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége.

Az általános képzettségi szint emelkedését jól mutatja, hogy 1920-ban az érettségizettek száma még csupán 136 ezer volt – a megfelelő korú népesség csupán 2 százaléka –, 1990-ben már 1 millió 544 ezer, majd az ezt követő 15 évben további 824 ezerrel emelkedett, így 2005-ben a megfelelő korú népességnek már negyede volt érettségizett.

Az érettségi nélkül, középfokú szakképzettséggel rendelkezők száma is jelentősen növekedett. 1970-ben 446 ezren, 1980-ban 922 ezren voltak, akik szakmunkásképző iskolában vagy szakiskolában szereztek ilyen szinten végzettségüket, 2005-ben az e jellegű végzettségűek száma viszont már 1,6 millió volt, a középfokú végzettségű népesség 40 százaléka.

A végzettség jellegében bekövetkezett változásokhoz az iskolák egyre bővülő választéka is hozzájárult, ám az arányok jelentős mértékben nem változtak. Változás a középiskolai érettségivel rendelkezők körében 1990 és 2005 között főként a kereskedelmi és a számítástechnikai jellegű végzettségűeknél tapasztalható: utóbbiak száma hétszerese a tizenöt évvel korábbinak. A jelleg szerinti csoportosítás második helyén – a még mindig nagy többséget képviselő gimnáziumi végzettség után (46 százalék) – 2005-ben az ipari és építőipari végzettségűek állnak, számuk 1990-hez képest 156 ezerrel nőtt, arányuk (19 százalék) azonban ennek ellenére alig változott.

Az érettségi nélküli középfokú, szakmai oklevéllel rendelkezők körében szintén nincs lényeges arányváltozás. Jelenleg is az ipari, építőipari végzettségűek vannak a legtöbben, ám számuk jelentős növekedése ellenére arányuk az elmúlt két és fél évtizedben némileg csökkent. Második a kereskedelmi végzettségűek csoportja (256 ezer fő), számuk az 1980-as évekhez képest több mint a kétszeresére nőtt. Ezt követi az agrárjellegű végzettségűek mintegy 69 ezres növekedése.

A középfokú végzettségűek nemek szerinti megoszlása – annak ellenére, hogy a jellegzetesen női végzettségek (tanítói, óvónői) középfokú szinten való oktatása megszűnt – a nők arányának igen magas növekedését mutatja. Ez különösen igaz az érettségizettekre: 1960-ban az összes érettségizett 56 százaléka férfi volt, a 2005. évi adatok szerint ez 42 százalékra esett vissza, így ebben a végzettségi csoportban a nők kerültek túlsúlyba.

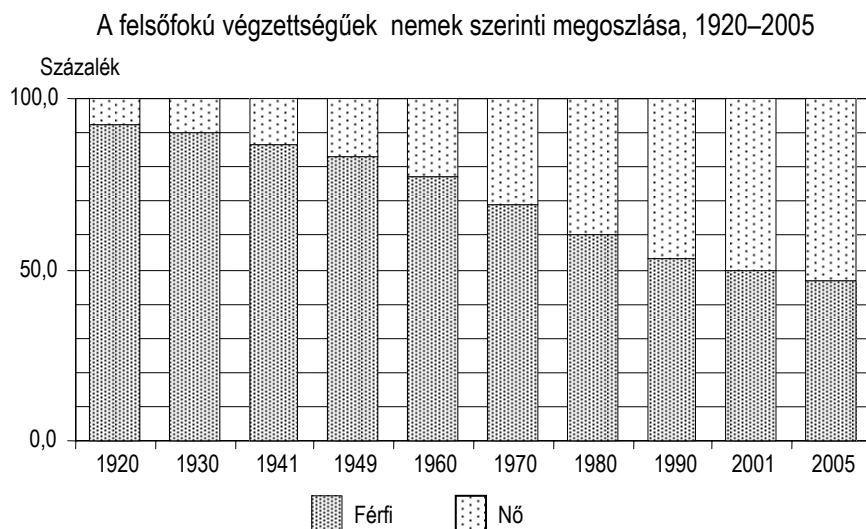
A középiskolai érettségi nélkül, szakmai oklevéllel rendelkezőknél a nemek között mindig jelentős eltérés volt, hiszen elsősorban férfiak választották a szakmát adó középfokú intézményeket. Ez az arány az elmúlt 25 évben valamelyest a nők javára módosult: a férfiaknál az érettségi nélkül, szakmai oklevéllel rendelkezők aránya az 1980. évi 72 százalékról 68 százalékra, a nőknél ugyanezen időszakban 28-ról 32 százalékra változott.

A befejezett felsőfokú végzettséggel rendelkezők főbb jellemzői

Az iskolák bővülő választéka következtében és a megnövekedett tanulási igények hatására a felsőfokú végzettségűek száma és aránya – különösen az utóbbi huszonöt év alatt – gyors ütemben emelkedett. Ez alatt az időszak alatt számuk 485 ezerről 1 millió 103 ezerre nőtt, így 2005-ben a húsz éven felüli népesség 12 százaléka diplomával rendelkezett.

A két nem iskolai végzettségi színvonala mindig eltért egymástól, különösen igaz volt ez a 20. század elején, amikor a nők még kivételnek számítottak a felsőoktatásban, és számuk jelentősen elmaradt a férfiakétól.

Ezek a különbségek fokozatosan eltűntek, megindult a férfi-nő arány kiegyenlítődése. Míg 1970-ben ez az arány kétharmad-egyharmad volt a

férfiak javára, 2001-ben a nők kerültek többségbe, 2005-ben pedig a diplomával rendelkező nők aránya már 6 százalékponttal haladta meg a férfiakét. Ezer diplomás férfira 1980-ban 666, negyedszázaddal később 1129 diplomás nő jutott.

A végzettség jellege szerinti megoszlásban tapasztalt változás a társadalmi-gazdasági igényekkel összhangban fejlődő és bővülő iskolaválasztékhoz is kapcsolódik. Az 1941. évi népszámlálás időpontjában a diplomások egyharmadát a jogtudományi végzettségűek adták. A következő népszámlálások során arányuk fokozatosan csökkent, vezető helyüket átvették az oktatási, tudományos, közművelődési végzettségűek. 2005-ben a felsőfokú iskolával rendelkezők 1,1 milliós csoportján belül 36 százalék volt az oktatási, tudományos, közművelődési oklevelek aránya, egyötöd a műszaki, 7–8 százalék közötti az agrártudományi és az egészségügyi végzettségű. 1980 és 2005 között emelkedett a közgazdasági, a pénzügyi, számviteli, irodai, valamint a számítástechnikai végzettségűek száma és aránya.

A két nem felsőfokú végzettségeinek jelleg szerinti összetétele is változott. Az 1940-es években az alacsony számú női diplomás több mint háromnegyede oktatási, 17 százaléka egészségügyi végzettségű volt. 2005-ben az előbbieket aránya csak 49, az utóbbiaké 10 százalék volt, ezzel szemben például a közgazdasági és a jogi pályán a nők aránya erőteljesen emelkedett, ugyanakkor az ipari, mezőgazdasági, közlekedési és számítástechnikai jellegű csoportokban a férfiak megőrizték többségüket.

Iskolai végzettség és foglalkoztatottság

A foglalkoztatottságra, a munkaerő-piaci helyzetre meghatározó hatással van az iskolai végzettség. 1990 óta a foglalkoztatottsági viszonyok nagyban átrendeződtek, a foglalkoztatottak számának fokozatos csökkenése mellett megjelentek a munkanélküliek, és jelentősen emelkedett az inaktív keresők száma is. E csoportok igen eltérőek az iskolai végzettség tekintetében, illetve az egyes végzettségi szintekhez jellemzően különböző foglalkoztatottsági arányok tartoznak.

A legmagasabb a foglalkoztatottak részesedése a felsőfokú végzettségűeknél (73 százalék), ezt követik a szakmai oklevéllel rendelkező középfokú végzettségűek (67 százalék), majd az érettségizettek. (56 százalék). Ez a sorrend mindig jellemző volt a foglalkoztatottaknál, ám az elmúlt 15 évben a középfokú végzettségűeknél mindkét kategóriában jelentősen visszaesett a foglalkoztatottak aránya

E tendenciával párhuzamban a munkanélküliség a vizsgált három csoport közül legnagyobb arányban a középfokú végzettségűeket sújtja. A 2005. évi mikrocenzus adatai szerint a legnagyobb a munkanélküliség (9 százalék) a csak szakmai oklevéllel rendelkező középfokúaknál, 5 százalék körüli az érettségizetteknél, és 2 százalék a felsőfokúaknál.

Az inaktívok száma és aránya a rendszerváltás óta megnőtt, jelentős különbség az iskolai végzettség alapján nincs, arányuk 20–25 százalék körüli. Eltartottak a legmagasabb arányban (14 százalék) az érettségizettek között vannak. A korcsoportos adatok alapján itt található a legtöbb fiatal, azok, akik még tanulnak.

Az iskolázottsági jellemzők területi alakulása

Magyarországon érettségivel vagy annál magasabb szintű iskolai végzettséggel rendelkezik a közép-magyarországi régió népességének több mint a fele (54 százalék), ez mintegy 13 százalékponttal haladja meg az országos átlagot. A legkedvezőtlenebb képet az ország alföldi és északi része, valamint a Dél-Dunántúl mutatja, ahol az ilyen szintű végzettségűek aránya 33–36 százalék közötti.

A magasabb iskolai végzettségű népesség jellemzően a nagyvárosokban, és a magasabb igazgatási rangú városokban él. A települések igazgatási rangjának csökkenésével nő az alacsony iskolázottságúak aránya. A községek rovására kialakult arányeltolódás oka, hogy az elhelyezkedési lehetőségek elsősorban az ipari, közigazgatási centrumokhoz kötődtek. Ebből következik, hogy a fővárosban minden negyedik, országosan viszont csak minden kilencedik ember diplomás. Az átlagot meghaladó a felsőfokú végzettségűek aránya a megyeszékhelyeken is.

A 15 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint

Százalék

Régió, igazgatási rang	Összesen	Általános iskola			Középiskola		Egyetem, főiskola stb. oklevéllel
		első évfolyamát sem végezte el	1-7.	8.	érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	érett- ségivel	
			évfolyam				
Közép-Magyarország	100,0	0,3	5,0	26,6	14,1	33,9	20,0
Közép-Dunántúl	100,0	0,4	7,2	33,8	21,9	26,1	10,6
Nyugat-Dunántúl	100,0	0,5	7,0	31,9	21,8	28,2	10,8
Dél-Dunántúl	100,0	0,7	8,3	35,4	21,8	23,9	9,8
Észak-Magyarország	100,0	0,7	10,1	34,3	19,1	26,2	9,5
Észak-Alföld	100,0	0,8	10,6	35,5	19,6	23,4	10,0
Dél-Alföld	100,0	0,6	9,6	34,5	20,1	25,2	10,0
Ország összesen	100,0	0,5	7,8	32,1	18,7	27,8	13,0
Ezen belül:							
Budapest	100,0	0,2	3,9	23,5	10,5	36,9	25,0
megyeszékhely (m.jv.)	100,0	0,4	5,0	26,5	16,4	34,3	17,4
többi megyei jogú város (m.jv.)	100,0	0,6	5,2	29,3	19,4	32,8	12,7
többi város	100,0	0,6	8,2	33,1	20,5	26,8	10,8
községek	100,0	0,7	11,3	39,1	22,7	20,0	6,1